

УДК 658

О. М. Вініченко,
к. е. н., доцент, докторант, Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

ХАРАКТЕРИСТИКА, ВИДИ ТА СУТНІСТЬ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

O. Vinichenko,
PhD in Economics, Associate Professor, Doctorship, Alfred Nobel University, Dnipropetrovs'k

CHARACTERISTICS, TYPES AND ESSENCE OF THE ENTERPRISE DEVELOPMENT

Визначено актуальність питання розвитку підприємства. Зазначено, що в умовах ринкової економіки життєдіяльність та ефективне функціонування кожного підприємства забезпечує саме розвиток. Проведено аналіз еволюції поняття розвиток у загальнонауковому контексті. Зазначено, що й до сьогодні питання розвитку є дискусійним, а отже, потребує вдосконалення. Представлена узагальнена на основі обробки наукової літератури класифікація видів розвитку. Визначені у класифікації види розвитку стосуються не тільки поняття розвитку як такого, а й мають відношення до розвитку підприємства. Узагальнена характеристика розвитку як наукової категорії. Визначено системоутворюючі характеристики розвитку підприємства. Намічено перспективний напрям подальшого дослідження як визначення взаємозв'язку між економічним і соціальним розвитком підприємства та обґрунтування дослідження соціально-економічного розвитку підприємства.

The topicality of the problem of the enterprise development has been defined. It has been proved that in conditions of market economy the viability and effective functioning of every enterprise is provided by its development. The analysis of the evolution of the concept development in general scientific context has been made. Today the problem of development is being discussed and needs improvement. The generalized classification of the types of development based on the literary sources analysis has been presented. The types of development presented in the given classification are connected not only with general development concept but with enterprise development. The characteristics of development as a scientific category have been generalized. The systematic characteristics of the enterprise development have been given. The prospective direction of further research has been defined as finding connection between the economic and social development of the enterprise and justifying the social-economic research of the enterprise development.

Ключові слова: розвиток підприємства, процес, закон, якісні зміни, кількісні зміни.

Key words: the development of the enterprise, process, the law, qualitative changes, quantitative changes.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Функціонування кожної держави забезпечується ефективним державним управлінням та ефективним функціонуванням підприємств, що складають основу її економіки.

Перехід до ринкової економіки визначив для багатьох підприємств проблему реформування систем управління шляхом введення таких організаційних моделей, які забезпечують максимізацію прибутку, у короткостроковій перспективі, примноження капіталу, у довго-

строковій перспективі, та вирішення соціальних проблем персоналу підприємства. Але, на жаль, перехідний процес затягнувся і сучасне управління суб'єктами господарювання головним чином орієнтовано на рішення короткострокових проблем. Тобто власники та менеджмент підприємства бажають заробляти скорий прибуток і не спрямовані на розширення та розвиток [13].

Між тим, в умовах ринкової економіки життєдіяльність та ефективне функціонування

Таблиця 1. Еволюція ідеї розвитку

Автор	Визначення розвитку	Сутність розвитку
Геракліт (антична філософія) [28; 17]	Формулювання фрази: «Все тече, все змінюється»	Все постійно знаходиться в процесі виникнення та зникнення, тобто світ постійно розвивається та змінюється
І. Кант (18 століття) [24]	Ідея розвитку – «ризована природа розуму»	Багато галузей неможливо було представити такими, що розвиваються. І. Кант застосував ідею розвитку до пояснення виникнення сонячної системи.
Г. В. Ф. Гегель (німецька класична філософія) [32]	Механізм та джерело розвитку – виникнення, боротьба та подолання протилежностей	У теорії Г. В. Ф. Гегеля принцип розвитку є універсальним. Діалектика Г. В. Ф. Гегеля дає вчення про загальний розвиток, яке відображене в ідеалістичній формі
Ідеологія реформізму (2-га пол. 19 сторіччя) [32]	Монотонний еволюційний процес, що має лінійну спрямованість	Ідею розвитку сприймають у формі плоского еволюціонізму
В. І. Ленін (марксистка теорія) [32]	Універсальна властивість матерії, загальний принцип, що є основою пояснення історії суспільства та пізнання	Цілісна наукова концепція розвитку побудована марксистами. Матеріалістична діалектика є основою загальної теорії розвитку. Особливості процесів розвитку відображають закони: єдності та боротьби протилежностей, переходу кількісних змін в якісні, заперечення заперечення
Б. А. Грушін [7; 8]	Найвищий тип руху, зміна матерії та свідомості; перехід від одного якісного стану до іншого, від старого до нового	Розвиток характеризується специфічним об'єктом, структурою (механізмом), джерелом, формами і спрямованістю
1. Філософський енциклопедичний словник – 1989 р. [30, с. 561] 2. С. Г. Юдін. – 1983 р. [32]	Незворотні, спрямовані, закономірні зміни матеріальних та ідеальних об'єктів	Розвиток визначає зміну складу або структури об'єкта дослідження, тобто його трансформацію
Великий енциклопедичний словник – 2000 р. [21]	Спрямовані, закономірні зміни	За результатами розвитку виникає новий якісний стан об'єкта (його склад або структура). Сучасна наука розглядає спеціальні наукові теорії розвитку де головним предметом розгляду є зворотні процеси, нелінійні, стрибокообразні перетворення
Л. А. Маркова (нова філософська енциклопедія – 2001 р.) [14]	Необоротні поступальні зміни предметів духовного і матеріального світу у часі, що розуміється як лінійний та односпрямований	У давній філософії існувало циклічне розуміння часу, а отже, не існувало поняття розвитку. В новий час поняття лінійного часу і відповідно поняття розвитку стали домінуючими
В.Л. Абушенко (всесвітня енциклопедія філософія – 2001 р.) [1, с. 847]	Характеристика якісних змін об'єктів, поява новітніх форм буття, новацій і нововведень та спряжений з перетворенням їх внутрішніх і зовнішніх зв'язків	Розвиток виражає, насамперед, процеси змін, припускає збереження (системного) якості об'єктів, що розвиваються
Філософія: енциклопедичний словник (за редакцією А. А. Івіна – 2004 р.) [24]	Поступальний рух, еволюція, перехід з одного стану до іншого	Розвиток протиставляється творенню, вибуху, появі з нічого, спонтанному формуванню з хаосу та катастрофіцизму, що має за основу одномоментне заміщення існуючих об'єктів зовсім новими
В. Н. Коновалов (Політологія. Словник. – 2010 р.) [22]	Багатомірний процес, що розуміється як зміна стану від менш задовільного до більш задовільного	Розвиток представляє собою нормативну концепцію та не має єдиного загального визначення. Розвиток не може зводитись до якоїсь універсальної формули і повинен розглядатися в залежності від часу, місця і обставин
Філософський енциклопедичний словник – 2010 р. [23]	Розвиток (еволюція, генезис) – закономірні зміни матерії і свідомості, їх універсальна властивість	Виявлення, знайдення речей, частин, станів, властивостей, відносин, які були вже підготовлені, але не були доступні сприйняттю, особливо у розумінні сходження від нижчого та малозначущого до вищого і повноцінного

Джерело: складено автором на основі опрацювання наукової літератури.

кожного підприємства забезпечує саме розвиток. А отже, питання розвитку підприємства є досить актуальним.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У сучасних умовах функціонування розвитку став одним з найважливіших понять економіки. В цьому напрямі розвиток почав вивчатися під впливом об'єктивних обставин та отримав поширення на макrorівні і макrorівні окремого підприємства [18]. Сьогодні багато науковців займаються питанням розвитку

підприємства Альберт М., Богатирьов І.О., Кошельник В.М., Мескон М. Х., Погорелова Ю.С., Хедоури Ф., та інші, але це питання все ще потребує удосконалення. Зокрема необхідне подальше дослідження сутності розвитку та узагальнення його видів і характеристик у відповідності до розвитку підприємства.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є аналіз еволюції поняття розвитку, узагальнення сутності розвитку як наукової категорії та визначення системоутворюючих характеристик розвитку підприємства.

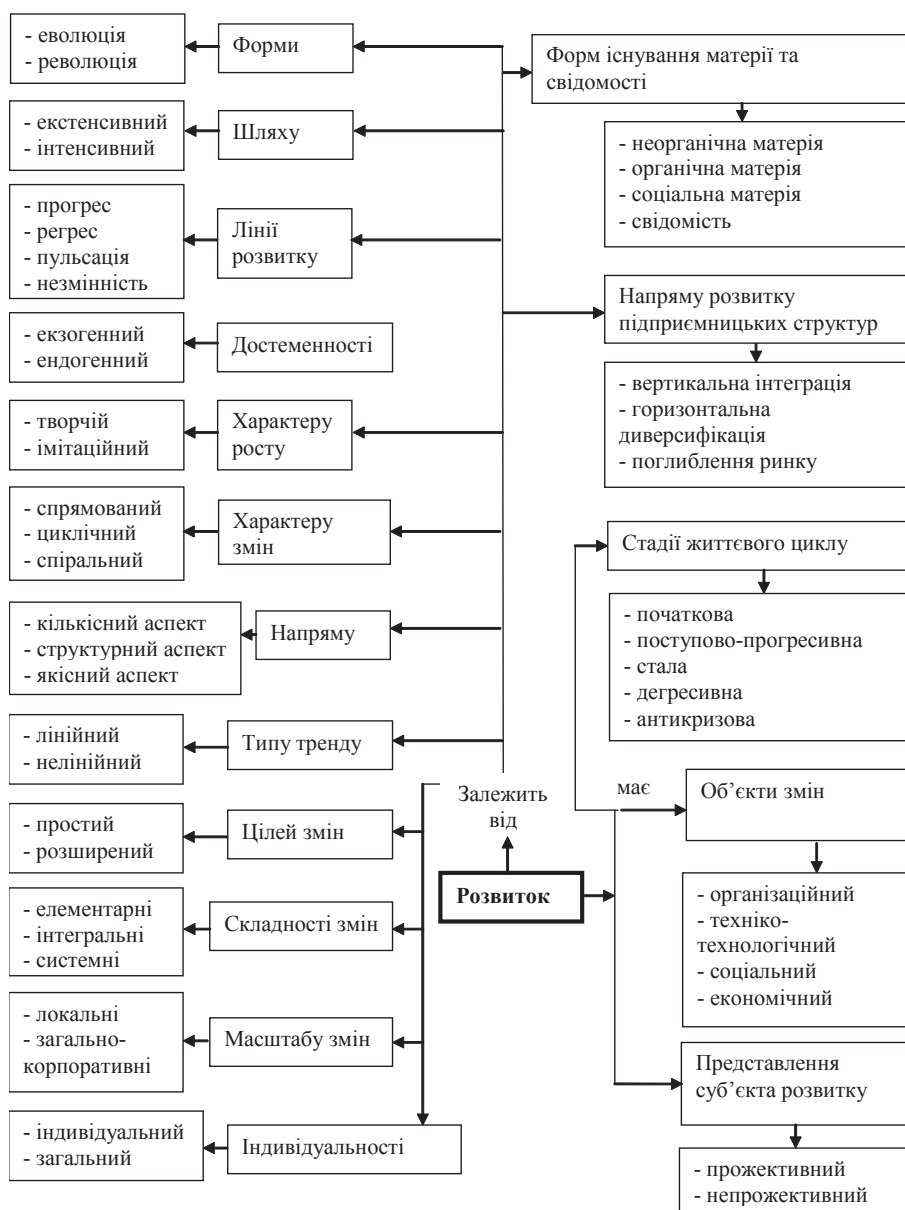

Рис. 1. Класифікація видів розвитку

Джерело: розроблено автором на основі опрацювання наукової літератури.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вперше ідея розвитку була сформульована античним філософом Гераклітом. Але спроби створити універсальну теорію розвитку, яка б пояснювала механізм розвитку в кожній окремо взятій галузі знань досі не мають позитивного результату (табл. 1) [24].

Погорелов Ю.В. визначає розвиток як загальнонаукову категорію з трьох сторін:

- як закон (перехід від одного буття до іншого);
- як принцип (іманентна риса буття);
- як явище (протилежність буття, яке знаходиться в незмінному стані) [18].

Вініченко І.І. приходять до висновку, що в науковій літературі увага стосовно розвитку здебільшого акцентується на трьох взаємопов'язаних процесах:

- зміни (розвиток відбувається під впливом реалізації політики певної світоглядної спрямованості);
- зростання (збільшення кількісних параметрів об'єкта);
- поліпшення (розвиток розглядається частіше в соціальному контексті) [5].

Розвиток характеризуються різноманітністю видів. Автором представлена узагальнена на основі обробки літератури класифікація видів розвитку (рис. 1).

Таблиця 2. Сутність видів розвитку

№	Вид розвитку	Сутність розвитку
1	Екстенсивний	- проява або збільшення вже існуючого [23]
	Інтенсивний	- виникнення якісно нових форм [23]
2	Екзогенний	- несучасний, несправжній розвиток який визначається тільки оточуючим середовищем [23]
	Ендогенний	- справжній розвиток, джерело якого знаходиться в середині об'єкта, що розвивається [23]
3	Індивідуальний	- розвиток якого-небудь об'єкта [23]
	Загальний	- розвиток суспільства, підприємства [23]
4	Прогрес	- це розвиток від нижчої якості або сутності до вищої, більш розвинутої, що виражається в процесі переходу від однієї стадії, ступеня, етапу до наступних або трансформації менш досконалої форми у більш досконалу [20, с. 109]
	Регрес	- це «процеси деградації, зниження рівня розвитку підприємства» [25, с. 169]
	Пульсація	- відповідає послідовним періодичним коливанням стану підприємства [19]
	Незмінність	- постійність кількісних показників стану [19]
5	Еволюція	- форма розвитку, що полягає в безперервній, поступовій кількісній зміні, яка підготовлює якісну зміну [9, с. 254], повільні поступові, зазвичай приховані від очей зміни [14], пов'язана з поступовими кількісними змінами об'єкта [21]
	Револуція	- це докорінна, стрибкоподібна зміна [6 с. 162-163], раптові, різкі, стрибкоподібні зміни [14], якісні зміни в структурі об'єкта [21]
6	Неорганічна матерія	- фізичні або хімічні форми матерії [7]
	Органічна матерія	- біологічна форма [7]
	Соціальна матерія	- суспільно-економічні, політичні форми матерії [7]
	Свідомість	- наука, мораль, ідеологія [7]
7	Вертикальна інтеграція	- розвиток за рахунок збільшення контролю над усім шляхом просування продукції чи послуг до споживача [5]
	Горизонтальна диверсифікація	- розвиток за рахунок освоєння суміжних сегментів ринку [5]
	Поглиблення ринку	- розвиток що обумовлює надання таких якостей і властивостей (продукції чи менеджменту), за яких споживачі починають купувати у більшій кількості [5]
8	Кількісний аспект	- збільшенням масштабів споживання економічних ресурсів [4]
	Структурний аспект	- міни в складі елементів і їхніх комбінацій [4]
	Якісний аспект	- зрушення в споживчих характеристиках елементів, у їхній індивідуальній і інтегральній корисності [4]
9	Творчий	- здійснюється під впливом інноваційних факторів [11]
	Імітаційний	- здійснюється під впливом інвестиційних факторів [11]
10	Організаційний	- удосконалення системи управління [12]
	Техніко-технологічний	- якісні зміни у технічному оснащенні підприємства [12]
	Соціальний	- якісні зміни соціально-психологічного клімату [12]
11	Економічний	- якісні зміни у фінансово-економічній діяльності [12]
	Векторний	- має вектор розвитку [19]
12	Квазіхаотичний	- здійснюється без формалізації вектору розвитку [19]
	Прожективний	- передбачає зміни об'єкту розвитку зі створенням визначеного попереднього образу змін [19]
13	Непрожективний	- передбачає зміни об'єкту розвитку без створення визначеного попереднього образу змін [19]
	Локальний	- відображає локальні зміни [2]
13	Загально-корпоративний	- відображає зміни у всіх сферах діяльності [2]

Джерело: складено автором на основі опрацювання наукової літератури.

Кожний вид розвитку має свою сутність (табл. 2).

Досить суттєвою характеристикою розвитку є час. Класично вважається, що час має лінійний напрямок і виявляє спрямованість розвитку. Будь-який розвиток здійснюється у реальному часі [32].

Здатність до розвитку — це загальна властивість матерії і свідомості. У результаті розвитку виникає новий якісний стан об'єкту, який полягає у зміні його складу або структури, тоб-

то виникнення, трансформації або зникнення його елементів і зв'язків. Тільки одночасне застосування таких визначених властивостей, як незворотні, спрямовані, закономірні зміни виділяє процес розвитку серед інших змін (рис. 2) [10, с. 303, 16, 27, 32].

Розвиток це не просто зміни, тобто не кожна зміна об'єкта є його розвитком. Розвиток — це зміни пов'язані з перетворенням внутрішньої будови об'єкта, в структурі, що представляють собою сукупність взаємопов'язаних елементів,

Рис. 2. Властивості розвитку

Джерело: розроблено автором на основі опрацювання наукової літератури.

зв'язків і залежностей. Таким чином, у матеріальному і духовному світі, де все перебуває у постійному руху та змінюється, про розвиток можливо говорити тільки по відношенню до об'єктів з простою або складною системною будовою [8].

Розвиток являє собою системну складову, яка розглядається в якості певних зв'язків сукупності інших складових системи. З іншої сторони, розвиток — це властивість системних об'єктів, що визначає пристосування цієї системи до умов зовнішнього та внутрішнього середовища з метою забезпечення подальшого функціонування системи [30; 21].

Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує поняття розвиток як процес, у наслідок якого відбувається зміна якості об'єкта, що розвивається, перехід від одного якісного складу до іншого, вищого [26, с. 1043].

Розвиток є важливою характеристикою підприємства. І у практичному аспекті українські науковці вважають представлену вище трактовку досить спрощеною. Досвід підприємств свідчить, що для підприємства не завжди є благом перехід до більш складної організаційної структури. Такий підхід обумовлений тим, що більш складна структура підприємства може бути передумовою втрати контролю над процесами, які здійснюються на підприємстві [30].

Кількісні зміни на підприємстві — це наслідок його якісних функціональних характеристик. Якісні зміни у функціонуванні підприємства неодмінно призводять до кількісних змін

показників діяльності підприємства. Таким чином, розвиток підприємства можливо зрозуміти в двох аспектах [29]:

— кількісний вимір, тобто фізичне укрупнення підприємства (наприклад, нові підрозділи напрямки діяльності, розширення ринків збуту);

— якісний вимір, тобто вимір функціональності підприємства (наприклад, змога вести успішну конкурентну боротьбу, ефективно стимулювання попиту на свою продукцію).

За результатами проведеного дослідження щодо сутності розвитку представимо, розроблену автором, узагальнену характеристику розвитку, як наукової категорії (рис. 3).

З метою проведення подальшого дослідження стосовно розвитку необхідно представити це поняття у відповідності до підприємства. Сутність поняття розвитку підприємства знайшла відображення у наукових концепціях багатьох вчених.

Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. зіставляють розвиток з культурою підприємства. На їх погляд розвиток представляє собою довгострокову програму удосконалення можливостей вирішувати різні проблеми і здібностей до відновлення, особливо шляхом підвищення ефективності управління культурою організації [15].

Богатирьов І.О. визначає розвиток підприємства як сукупність змін різної економічної природи, спрямованості, інтенсивності. Такі зміни об'єктивно відбуваються в соціально-економічних системах під впливом зовнішніх і

Рис. 3. Узагальнена характеристика розвитку як наукової категорії

Джерело: розроблено автором на основі опрацювання наукової літератури.

внутрішніх факторів. Як наслідок, такі зміни призводять до переходу підприємства у різноманітні організаційно-економічні стани відносно стійкого характеру [3].

Згідно з думкою Погорелова Ю.С., розвиток підприємства — це безупинний процес, який відбувається у відповідності з програмою зміни станів підприємства, кожен з яких є якісно іншим за попередній. Це дає змогу підприємству як складній системі розкрити та реалізувати нові можливості, властивості, якості та характерні риси, що сприяють здатності підприємства виконувати нові функції, вирішувати нові завдання, що зміцнює його позиціюван-

ня в зовнішньому середовищі і підвищує здатність протидіяти його негативним впливам [18 с. 49].

Кошельник В.М. узагальнює думки вчених щодо розвитку підприємства і представляє його визначення як процес, результатом якого є набання нових кількісних і якісних характеристик економічно-виробничої системи, покращення показників ефективності функціонування і збільшення потенціалу підприємства, який допомагає йому пристосуватися до змін в екзогенному та ендогенному середовищі, що зберігає свою життєздатність.

Серед існуючих видів розвитку для підприємств, на думку Кошельник В.М., домінуючим є економічний розвиток, який забезпечує життєдіяльність підприємства та є основою інших видів розвитку. Економічний розвиток пов'язаний не тільки з проблемами функціонування підприємства, а й відображає еволюцію механізму господарювання, що призводить до зміни системи в цілому [12].

За результатами проведеного дослідження автором визначено системоутворюючі характеристики розвитку підприємства як такі, що:

- досить складні і мають різний ступень невизначеності;
- носять інноваційний характер;
- передбачають структурні зміни у всіх сферах діяльності підприємства;
- ґрунтуються на ресурсних обмеженнях;
- узгоджуються з критеріями розвитку підприємства;
- мають довгострокові та важкозворотні наслідки;
- переводять підприємство з його сучасного стану в бажане чи прогнозоване майбутнє.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У ході дослідження:

- проведено аналіз еволюції поняття розвиток. Визначено, що сьогодні питання розвитку, зокрема підприємства, є дискусійним;
- представлено узагальнену на основі обробки наукової літератури класифікацію видів розвитку. Визначені у класифікації види розвитку стосуються не тільки поняття розвитку як такого, а й мають відношення до розвитку підприємства;
- запропоновано узагальнену характеристику розвитку як наукової категорії;
- визначено системоутворюючі характеристики підприємства.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Перспективним напрямом подальшого дослідження є визначення взаємозв'язку між економічним і соціальним розвитком підприємства. Обґрунтування дослідження соціально-економічного розвитку підприємства.

Література:

1. Абушенко В.Л. Развитие: Всемирная энциклопедия: Философия / Глав. науч. ред. и сост. А.А. Грицанов / В.Л. Абушенко. — М.: АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2001. — 1312 с.

2. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник / В.Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ, 2013. — 779 с.

3. Богатирьов І.О. Управління розвитком підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 "Економіка, організація і управління підприємствами" / І.О. Богатирьов. — Київ, 2004. — 22 с.

4. Богацька Н.М. Особливості економічної сутності розвитку підприємства [Електронний ресурс]: Н.М. Богацька, М.В. Сімакович. — Режим доступу: <http://www.jurnal.org/articles/2014/ekon71.html>

5. Вінніченко І.І. Сутнісна характеристика розвитку підприємства соціально-економічної системи / І.І. Вінніченко // Економіка, фінанси, право. — 2012. — № 5. — С. 8—13.

6. Гелей С. Революція: Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3. [Редкол.: С.В. Мочерний (від. ред.) та ін.] / С. Гелей, С. Мочерний. — К.: Видавничий центр "Академія". — 2002. — 952 с.

7. Грушин Б.А. Развитие [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1013

8. Грушин Б. [Электронный ресурс]: Б. Грушин. — Философская Энциклопедия. В 5-х т. — М.: Советская энциклопедия. — Под редакцией Ф.В. Константинова. 1960—1970. — Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1013

9. Еволюція: Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2002. — 1440 с.

10. Закономірність: Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2002. — 1440 с.

11. Івашина О.Ф. Економічний розвиток: інституціональний погляд / О.Ф. Івашина // Економіка, фінанси, право. — 2009. — № 2. — С. 11—14.

12. Кошельник В.Н. Развитие предприятия: экономическая сущность и видовая классификация. [Электронный ресурс] / Кошельник Виктория Николаевна. — Режим доступа: <http://www.jurnal.org/articles/2014/ekon71.html>

13. Крейчман Ф.С. Эффективное управление предприятием на основе демократизации собственности. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: ВШПП, 2009. — 488 с.

14. Маркова Л.А. [Электронный ресурс] / Л.А. Маркова. — Новая философская энциклопедия: В 4 тт. М.: Мысль. Под редакцией В.С. Стёпина. — 2001. — Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1013

15. Мескон М., Основы менеджмента. [Электронный ресурс]: М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. — М., 1994. Москва: Издательство "Дело", 1997. — 704 с. — Режим доступа: http://tourlib.net/books_men/meskon.htm

16. Непогодіна Н.І. Розвиток підприємства як соціально-економічна система в умовах конкурентоспроможності в Україні [Електронний ресурс]: Н.І. Непогодіна / Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. Вип. № 116/2011. — Серія: Економіка і фінанси. — Севастополь. — 2011. — С. 121—125. — Режим доступу: http://sevntu.com.ua/jspui/bitstream/123456789/4901/1/116_22.pdf

17. Откуда взялась фраза "Все течет, все меняется"? [Электронный ресурс] // Сайт: Хочу всё знать. — Режим доступа: http://www.describe.ru/history/question_62.shtml

18. Погорелов Ю.С. Категорія розвитку та її експлейнарний базис [Електронний ресурс] / Ю.С. Погорелов. — Режим доступу: http://trpe.econom.univ.kiev.ua/data/2012_27_1/Zb27_1_04.pdf

19. Погорелов Ю. С. Розвиток підприємства: поняття та види [Електронний ресурс] / Ю.С. Погорелов. — Режим доступу: <http://masters.donntu.edu.ua/2011/iem/bashkevich/library/tez7.htm>

20. Прогрес: Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3. [Редкол.: С. В. Мочерний (від ред.) та ін.] / М. Мамчин. — К.: Видавничий центр "Академія". — 2002. — 952 с.

21. Развитие. [Электронный ресурс] // Большой Энциклопедический словарь. — 2000. — Режим доступа к ресурсу.: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc3p/250230/РАЗВИТИЕ>

22. Развитие. [Электронный ресурс] // Политология. Словарь. — РГУ. — В. Н. Коновалов. — 2010. — Режим доступа: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/politology/4134/РАЗВИТИЕ>

23. Развитие. [Электронный ресурс] // Философский энциклопедический словарь. — 2010. — Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1013

24. Развитие [Электронный ресурс] // Философия: Энциклопедический словарь. — М.: Гардарики. — Под редакцией А.А. Ивина. — 2004. — Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1013

25. Регрес: Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3. [Редкол.: С. В. Мочерний (від ред.) та ін.] / М. Мамчин. — К.: Видавничий центр "Академія". — 2002. — 952 с.

26. Розвиток: Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред.

В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2002. — 1440 с.

27. Розвиток [Електронний ресурс] // Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. — Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Розвиток>

28. Серов В. Всё течет, всё меняется [Электронный ресурс] / Вадим Серов. — Автор-составитель. — Энциклопедический словарь крылатых слов и выражений. — Режим доступа: <http://bibliotekar.ru/encSlov/3/206.htm>

29. Совершенствование управления предприятием и развитие организаций [Электронный ресурс] // Официальный портал компании "Прогрессивный менеджмент". — Режим доступа: <http://www.progressive-management.com.ua/home>

30. Философский энциклопедический словарь / Гл. редакция: Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов. — М.: Советская энциклопедия, 1989. — 1068 с.

31. Черненко В.П. Економічний розвиток підприємства: сутність та види [Електронний ресурс] / В.П. Черненко // Формування ринкової економіки. — № 23. — 2010. — С. 116—126. — Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/671/1/Chernenkyi.pdf>

32. Юдин Э.Г. Развитие [Электронный ресурс] / Э.Г. Юдин. — Философский энциклопедический словарь. — М.: Советская энциклопедия. Гл. редакция: Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов. — 1983. — Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1013

References:

1. Abushenko, V. L. (2001), Razvytye: Vsemyrnaia entsyklopedyia: Fylosyfyia [World Encyclopedia: Filosifiya], Kharvest Sovremennyy lyterator, Minsk, Belorussia.

2. Andrijchuk, V. H. (2013), Ekonomika pidpryiemstv ahropromyslovoho kompleksu: pidruchnyk [The economy of agricultural enterprises: Textbook], KNEU, Kyiv, Ukraine.

3. Bohatyr'ov, I. O. (2004), "Management by development of Company", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Kyiv, Ukraine.

4. Bohats'ka, N. M. and Simakovych, M. V. (2014), "Features of the economic substance of the company", available at: <http://www.jurnal.org/articles/2014/ekon71.html> (Accessed 22 July 2015).

5. Vinnichenko, I. I. (2012), "The essential characteristic of enterprise social and economic system", Ekonomika, finansy, pravo, vol. 5, pp. 8-13.

6. Helej, S. and Mochernyj, S. (2002), *Revolutsiia: Ekonomichna entsyklopediia* [Revolution: Economic Encyclopedia] Vydavnychij tsentr "Akademiia", Kyiv, Ukraine.

7. Hrushyn, B. A. (2011), "Development", available at: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1013 (Accessed 22 July 2015).

8. Hrushyn, B. (1960-1970), "Philosophical Encyclopedia", available at: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1013 (Accessed 22 July 2015).

9. Busel, V. T. (2002), *Evoliutsiia: Velykyj tлумachnyj slovnyk suchasnoi ukrains'koi movy* [Great Dictionary of Modern Ukrainian], VTF "Perun", Irpin', Ukraine.

10. Busel, V. T. (2002), *Zakonomirnist': Velykyj tлумachnyj slovnyk suchasnoi ukrains'koi movy* [Great Dictionary of Modern Ukrainian], VTF "Perun", Irpin', Ukraine.

11. Ivashyna, O. F. (2009), "Economic development: institutional view", *Ekonomika, finansy, pravo*, vol. 2, pp. 11-14.

12. Koshel'nyk, V. N. (2014), "Development of the company: economic essence and species classification", available at: <http://www.jurnal.org/articles/2014/ekon71.html> (Accessed 22 July 2015).

13. Krejchman, F. S. (2009), *Effektyvnoe upravlenye predpriatyem na osnove demokratyzatsyy sobstvennosti* [Effective management of business on the basis of democratization of property], 2-d ed., VShPP.

14. Markova, L. A. (2001), *Novaia fylosofskaia entsyklopedyia* [New Encyclopedia of Philosophy], Mysl', Moscow, Russia.

15. Meskon, M., Al'bert, M. and Khedoury, F. (1994), *Osnovy menedzhmenta* [Fundamentals of Management] Delo, Moscow, Russia.

16. Nepohodina, N. I. (2011), "The development of the enterprise as a socio-economic system in terms of competitiveness in Ukraine", *Visnyk SevNTU: zb. nauk. pr. Serii: Ekonomika i finansy*, vol.116/2011 pp. 121—125.

17. describe.ru (2015), "Where did the phrase 'Everything flows, everything changes'?", available at: http://www.describe.ru/history/question_62.shtml (Accessed 22 July 2015).

18. Pohorielov, Yu. S. (2012), "Category development and its basis ekspleynarnyy", available at: http://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2012_27_1/Zb27_1_04.pdf (Accessed 22 July 2015).

19. Pohorielov, Yu. S. (2011), "Development company: concept and types", available at: <http://masters.donntu.edu.ua/2011/iem/bashkevich/library/tez7.htm> (Accessed 22 July 2015).

20. Mochernyj, S. V. (2002), *Prohres: Ekonomichna entsyklopediia* [Economic Encyclopedia], Vydavnychij tsentr "Akademiia", Kyiv, Ukraine.

21. dic.academic.ru (2015) "Development. Great Encyclopedic Dictionary", available at: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc3p/250230/RAZVYTYE> (Accessed 22 July 2015).

22. Konovalov, V. N. (2010), *Razvytye. Polyto-lohyia. Slovar'* [Development. Politics. Dictionary], RNU, Rostov-na-Donu, Russia.

23. dic.academic.ru (2010) "Development. Philosophical Encyclopedic Dictionary", available at: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1013 (Accessed 22 July 2015).

24. Yvyn, A. A. (2004), *Razvytye Fylosofyia: Entsyklopedycheskyj slovar'* [Development Philosophy: Encyclopedic Dictionary], Hardary-ky, Moscow, Russia.

25. Mochernyj, S. V. (2002), *Rehres: Ekonomichna entsyklopediia* [Economic Encyclopedia], Vydavnychij tsentr "Akademiia", Kyiv, Ukraine.

26. Busel, V. T. (2002), *Rozvytok: Velykyj tлумachnyj slovnyk suchasnoi ukrains'koi movy* [Great Dictionary of Modern Ukrainian], VTF "Perun", Irpin', Ukraine.

27. wikipedia (2015), "Development", available at: <http://uk.wikipedia.org/wiki/> (Accessed 22 July 2015).

28. Serov, V. (2015), "Everything flows, everything changes", available at: <http://bibliotekar.ru/encSlov/3/206.htm> (Accessed 22 July 2015).

29. Progressive-management (2015), "Improving enterprise management and organizational development", available at: <http://www.progressive-management.com.ua/home> (Accessed 22 July 2015).

30. Yl'ychev, L.F. Fedoseev, P.N. Kovalev, S.M. and Panov, V.H. (1989), *Fylosofskyj entsyklopedycheskyj slovar'* [Philosophical Encyclopedic Dictionary], Sovetskaia entsyklopedyia, Moscow, Russia.

31. Chernen'kyj, V. P. (2010), "Economic development of the enterprise: the nature and types", *Formuvannia rynkovoï ekonomiky*, vol. 23, pp. 116—126.

32. Yl'ychev, L.F. Fedoseev, P.N. Kovalev, S.M. and Panov, V.H. (1989), *Razvytye: Fylosofskyj entsyklopedycheskyj slovar'* [Development: Philosophical Encyclopedic Dictionary], Sovetskaia entsyklopedyia, Moscow, Russia.

Стаття надійшла до редакції 22.07.2014 р.